מבחן: נאורות, אמנציפציה, מהפכה תעשייתית והשכלה – גרסה א'

העת החדשה באירופה ובעולם היהודי, המאות ה-18–19 · כיתות ט'–י"א · 90 דקות

עותק לתלמיד/ה

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

הוראות

- משך המבחן: 90 דקות. קראו כל שאלה עד הסוף לפני שאתם עונים.
- המבחן כולל שלושה חלקים. עליכם לענות על כל השאלות בחלקים א' וב', ועל כל השאלות בחלק ג' – למעט שאלת החיבור, שבה בוחרים נושא אחד מתוך שניים.
- בשאלות רב-ברירה הקיפו תשובה אחת בלבד.
- בשאלות פתוחות כתבו בשפה ברורה, בסדר הגיוני, והביאו דוגמאות היסטוריות מדויקות.
- מספר הנקודות מופיע ליד כל שאלה. סך הכול: 100 נקודות. בהצלחה!

⏱️ תכנון זמן מומלץ

שלב	דקות
חלק א' – ידע ומושגים (רב-ברירה, נכון/לא נכון, זיהוי מושגים)	25
חלק ב' – ציר זמן וניתוח מקור	20
חלק ג' – שאלות סיבה ותוצאה והסבר עם דוגמה	20
חלק ג' – שאלת חיבור (בחירה אחת מתוך שתיים)	20
בדיקה חוזרת של התשובות	5

חלק	נקודות	ניקוד שקיבלתי
חלק א' – ידע ומושגים	44	
חלק ב' – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור	24	
חלק ג' – הבנה וכתיבה	32	
סה"כ	**100**	

חלק א' – ידע ומושגים

בחלק זה 26 שאלות קצרות על ארבעת הנושאים. ענו על כולן (44 נקודות).

שאלות רב-ברירה

24 נק'

הקיפו את התשובה הנכונה ביותר (2 נקודות לכל שאלה).

1. מה היה הרעיון המרכזי שעמד בבסיס תנועת הנאורות? 2

◯ א. שיש לקבל כל מסורת בלי לשאול שאלות

◯ ב. שהשכל האנושי מסוגל להבין את העולם ולשפר את החברה

◯ ג. שהמלך מקבל את סמכותו מן האל ולכן אין להגבילו

◯ ד. שרק אנשי הכנסייה רשאים לעסוק במדע

2. ההוגה מונטסקייה טען בספרו "רוח החוקים" (1748) כי כדי למנוע עריצות יש: 2

◯ א. להפריד בין הרשות המחוקקת, המבצעת והשופטת

◯ ב. לרכז את כל הסמכויות בידי שליט נאור אחד

◯ ג. לבטל את כל החוקים ולחזור למצב הטבעי

◯ ד. למסור את השלטון לידי הכנסייה

3. "עריצות נאורה" (אבסולוטיזם נאור) פירושה: 2

◯ א. שלטון העם באמצעות נציגים נבחרים

◯ ב. מהפכה עממית נגד המלך

◯ ג. שלטון של אנשי דת ברוח המסורת

◯ ד. שליט בעל סמכות מלאה שמנהיג רפורמות ברוח רעיונות הנאורות

4. באיזו מדינה העניקה האספה הלאומית שוויון זכויות מלא ליהודים כבר בשנים 1790–1791? 2

◯ א. אנגליה

◯ ב. רוסיה

◯ ג. צרפת

◯ ד. פרוסיה

5. מה הייתה מטרתו העיקרית של נפוליאון בכינוס "הסנהדרין הגדולה" בשנת 1807? 2

◯ א. להקים מדינה יהודית בארץ ישראל

◯ ב. לקבל אישור דתי לכך שהיהודים רואים בצרפת את מולדתם ונאמנים לחוקיה

◯ ג. לבטל את השוויון שקיבלו היהודים

◯ ד. לגרש את היהודים מצרפת

6. מה היה ה"תנאי" העיקרי שעמד מאחורי הענקת האמנציפציה ליהודים במדינות רבות? 2

◯ א. ויתור על האוטונומיה הקהילתית והשתלבות כאזרחים נאמנים במדינה

◯ ב. מעבר כל היהודים לדת הנוצרית

◯ ג. הגירה לארץ ישראל

◯ ד. תשלום מס מיוחד לשליט

7. באיזו מדינה החלה המהפכה התעשייתית, במחצית השנייה של המאה ה-18? 2

◯ א. צרפת

◯ ב. ארצות הברית

◯ ג. רוסיה

◯ ד. בריטניה

8. איזו המצאה נחשבת ל"מנוע" המרכזי של המהפכה התעשייתית, מפני שאפשרה להפעיל מכונות בכל מקום? 2

◯ א. המצפן

◯ ב. מכונת הדפוס

◯ ג. מנוע הקיטור המשופר של ג'יימס וואט

◯ ד. טחנת הרוח

9. מה הייתה אחת התוצאות החברתיות הבולטות של המהפכה התעשייתית? 2

◯ א. חזרה של רוב האוכלוסייה לעבודה בחקלאות

◯ ב. עיור מהיר והיווצרות מעמד הפועלים

◯ ג. ביטול מוחלט של עבודת ילדים כבר בתחילתה

◯ ד. היעלמות הערים הגדולות

10. מי נחשב ל"אבי תנועת ההשכלה" היהודית? 2

◯ א. משה מנדלסון

◯ ב. ג'יימס וואט

◯ ג. נפוליאון בונפרטה

◯ ד. ז'אן-ז'אק רוסו

11. מה הייתה מטרתו של תרגום התורה לגרמנית (באותיות עבריות) עם פירוש ה"ביאור"? 2

◯ א. להחליף את לימוד התורה בלימוד מדעים

◯ ב. לשכנע נוצרים להתגייר

◯ ג. לבטל את השפה העברית

◯ ד. ללמד יהודים גרמנית תקנית ולקרב אותם לתרבות הסביבה, תוך לימוד התורה

12. מדוע התנגדו רבנים ומנהיגי קהילות רבים לתנועת ההשכלה? 2

◯ א. הם רצו שהיהודים ילמדו רק מדעים

◯ ב. הם תמכו בביטול לימוד התלמוד

◯ ג. הם חששו שהלימודים הכלליים יובילו לעזיבת המסורת ולהתבוללות

◯ ד. הם דרשו להשתמש רק בשפה הגרמנית

נכון או לא נכון

12 נק'

סמנו נכון או לא נכון. אם המשפט אינו נכון – תקנו אותו (2 נקודות לכל משפט).

#	משפט	נכון / לא נכון	תיקון (אם לא נכון)
1	עמנואל קאנט הגדיר את הנאורות כ"יציאת האדם מן הקטנות שהוא אשם בה בעצמו", וקרא: "העזו לדעת!"	◯ נכון ◯ לא נכון	

2	ז'אן-ז'אק רוסו טען בספרו "האמנה החברתית" שהשלטון שייך לאל ולמלך בלבד.	◯ נכון ◯ לא נכון	
3	בגרמניה המאוחדת הושלמה האמנציפציה של היהודים בשנת 1871.	◯ נכון ◯ לא נכון	
4	ברוסיה הצארית קיבלו היהודים שוויון זכויות מלא כבר בתחילת המאה ה-19.	◯ נכון ◯ לא נכון	
5	קו הרכבת הראשון לנוסעים בין ליברפול למנצ'סטר נפתח בשנת 1830.	◯ נכון ◯ לא נכון	
6	נפתלי הרץ ויזל קרא בחיבורו "דברי שלום ואמת" (1782) להפסיק לגמרי את לימוד התורה.	◯ נכון ◯ לא נכון	

זיהוי מושגים

8 נק'

התאימו כל הגדרה למושג המתאים (נקודה לכל התאמה נכונה).

מושג	אות	הגדרה
1. זכויות טבעיות		א. ריכוז פועלים ומכונות במבנה אחד, עבודה לפי שעון וחלוקת עבודה בין שלבי הייצור.
2. האנציקלופדיה		ב. מפעל ספרותי צרפתי בעריכת דידרו ושותפיו, שריכז ידע מדעי ומעשי ברוח הביקורת והתבונה.
3. אמנציפציה		ג. זכויות שכל אדם נולד איתן – כמו הזכות לחיים, לחירות ולקניין – ואין שלטון רשאי לשלול אותן.
4. כתב הסובלנות		ד. מתן שוויון זכויות אזרחי ומשפטי לקבוצה שקודם לכן הופלתה – במיוחד ליהודים באירופה.
5. עיור		ה. צו שפרסם יוסף השני בשנים 1781–1782, שהקל על מצב היהודים בממלכתו אך דרש מהם שינויים בחינוך ובשפה.
6. שיטת המפעל		ו. מעבר המוני של אנשים מן הכפר אל העיר וגידול מהיר של הערים.
7. משכילים		ז. יהודים שדגלו בשילוב השכלה כללית ותרבות אירופית עם המורשת היהודית, ובחידוש השפה העברית.
8. המאסף		ח. כתב העת העברי הראשון של תנועת ההשכלה, שהחל לצאת בקניגסברג בשנים 1783–1784.

חלק ב' – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור

בחלק זה תסדרו אירועים לפי סדר הזמן ותנתחו מקור היסטורי (24 נקודות).

ציר זמן

8 נק'

סדרו את שמונת האירועים לפי סדר התרחשותם, מן המוקדם למאוחר (נקודה לכל אירוע במקומו הנכון).

אירוע	מספר בסדר (1 = המוקדם)
נפתלי הרץ ויזל מפרסם את "דברי שלום ואמת"	
הכרזת העצמאות של ארצות הברית	
האספה הלאומית בצרפת מעניקה שוויון זכויות לכל יהודי צרפת	
פתיחת מסילת הרכבת ליברפול–מנצ'סטר	
מונטסקייה מפרסם את "רוח החוקים"	
ג'יימס וואט מקבל פטנט על שיפור מנוע הקיטור	
נפוליאון מכנס את "אספת הנכבדים" היהודית בפריז	
ג'ון לוק מפרסם את "שתי מסות על הממשל" ובהן רעיון הזכויות הטבעיות	

ניתוח מקור: "לתת להם הכול – כאזרחים"

16 נק'

קראו את המקור וענו על כל השאלות (4 נקודות לכל שאלה).

מקור מעובד לתרגול

על פי רעיונותיו של הרוזן סטניסלס דה קלרמון-טונר, בנאום באספה הלאומית בצרפת (1789)

נציג באספה הלאומית בצרפת, סוף 1789: "אומרים לנו שהיהודים הם עם נפרד, שיש להם שופטים וחוקים משלהם. אני משיב: אם הם רוצים להיות אומה בתוך אומה – אין לתת להם דבר. אבל אם הם רוצים להיות אזרחים – יש לתת להם הכול. כל יהודי, כאדם יחיד, זכאי לאותן זכויות שיש לכל אזרח: לבחור, להחזיק ברכוש, לעסוק בכל מקצוע. בתמורה, עליו להיות נאמן לחוקי המדינה בלבד, ולא לבתי דין נפרדים. לא ייתכן שבמדינה אחת יהיו אזרחים שאינם כפופים לאותו חוק. אם יסרבו לכך – יבחרו בעצמם לעמוד מחוץ לחברה."

13. על פי המקור, מה מציע הנואם לתת ליהודים, ומה הוא דורש מהם בתמורה? 4

_____

_____

_____

14. הסבירו את הביטוי "אומה בתוך אומה" והסבירו מדוע הוא הטריד את תומכי השוויון בצרפת. 4

15. קשרו את המקור לרעיונות הנאורות. ציינו רעיון אחד של הנאורות שבא לידי ביטוי בדברי הנואם והסבירו. 4

16. האם לדעתכם ה"עסקה" שמציע הנואם הייתה הוגנת כלפי היהודים? נמקו את עמדתכם בעזרת המקור ובעזרת הידע שלכם. 4

חלק ג' – הבנה וכתיבה

בחלק זה תענו על ארבע שאלות קצרות ועל שאלת חיבור אחת לבחירתכם (32 נקודות).

סיבה ותוצאה

8 נק'

ענו על שתי השאלות (4 נקודות לכל שאלה).

17. הסבירו שתי סיבות לכך שהמהפכה התעשייתית פרצה דווקא בבריטניה. 4

18. כתב הסובלנות של יוסף השני (1781–1782) היה אחת הסיבות להתפתחות תנועת ההשכלה. הסבירו את הקשר בין השניים, וציינו תוצאה אחת של הקשר הזה. 4

הסבר עם דוגמה

8 נק'

ענו על שתי השאלות (4 נקודות לכל שאלה).

19. "הנאורות השפיעה על מהפכות פוליטיות של סוף המאה ה-18." הסבירו את הטענה והביאו דוגמה אחת. 4

20. הסבירו מהו "מעמד הפועלים" שנוצר בעקבות המהפכה התעשייתית, והביאו דוגמה לבעיה שעמה התמודדו הפועלים. 4

שאלת חיבור

16 נק'

בחרו אחת משתי השאלות וכתבו חיבור של 8–12 שורות לפחות: פתיחה עם טענה, הסבר, דוגמאות היסטוריות מדויקות וסיכום (16 נקודות).

בחרו שאלה אחת וענו עליה.

◯ **שאלה א (השוואה): השוו בין האמנציפציה לבין תנועת ההשכלה: הציגו שני קווי דמיון ושני הבדלים ביניהן.**

◯ **שאלה ב (הערכה): "האמנציפציה לא קיימה את כל מה שהבטיחה ליהודים." הביעו את עמדתכם לגבי הטענה ונמקו אותה בעזרת דוגמאות מן המאה ה-19.**

רגע אחרי המבחן: השאלה שהכי הצלחתי בה: _____ · נושא שארצה לחזור עליו: _____